

Målnummer:	Ö 3445-20	Avdelning:	2
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2021-06-22		
Rubrik:	En ansökan om utdömande av vite har ansetts inte kunna delges genom s.k. spikning.		
Lagrum:	<ul style="list-style-type: none">• 38 § delgivningslagen (2010:1932)• 11 kap. 20 och 37 §§ plan- och bygglagen (2010:900)		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1974 s. 243• RÅ 1987 ref. 44		

REFERAT

Nacka tingsrätt, mark- och miljödomstolen

Miljö- och bygglovsnämnden i Järfälla kommun, som vid vite av 100 000 kr hade förelagt M.J. att avlägsna material och föremål av närmare angivet slag från en av honom ägd fastighet, ansökte hos Nacka tingsrätt, mark- och miljödomstolen om utdömande av det förelagda vitet.

Sedan stämningsman sökt M.J. i dennes bostad vid tre olika tillfällen utan att han anträffades delgavs ansökningen M.J. genom s.k. spikning enligt 38 § delgivningslagen.

Mark- och miljödomstolen (rådmannen Peter Winge) anförde i dom den 16 augusti 2019 följande.

DOMSKÄL

Frågan i målet är om det finns förutsättningar att döma ut vite enligt nämndens ansökan. Mark- och miljödomstolen har i ett mål om utdömande av vite att pröva om det föreläggande som ansökan avser är lagligen grundat, om det har delgetts adressaten, om det har vunnit laga kraft och om det har överträtts. Om det finns förutsättningar för att döma ut vitet ska domstolen även pröva om ändamålet med vitet förlorat sin betydelse samt beakta om det finns särskilda skäl att jämka beloppet.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att M.J. har delgetts föreläggandet och att det har vunnit laga kraft. Vidare anser domstolen att föreläggandet är lagligen grundat. Det har inte framkommit annat än att M.J. har haft faktisk och rättslig möjlighet att följa föreläggandet. De formella förutsättningarna för att döma ut vitet föreligger därmed.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att föreläggandet har överträtts. Det har inte framkommit någon omständighet som medför att ändamålet med vitet skulle ha förlorat sin betydelse eller att det finns skäl för att jämka beloppet. Vitet ska därför utdömas med 100 000 kr.

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen förpliktar M.J. att till staten betala vite om 100 000 kr.

Svea hovrätt, Mark- och miljööverdomstolen

M.J. överklagade i Svea hovrätt, Mark- och miljööverdomstolen och yrkade att domstolen skulle avslå ansökan om utdömande av vite. Han förklarade att han inte hade känt till att processen pågick i mark- och miljödomstolen.

Miljö- och bygglovsnämnden i Järfälla kommun motsatte sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

Mark- och miljööverdomstolen (hovrättslagmannen Ylva Osvald samt hovrättsråden Mikael Hagelroth, Gösta Ihrfelt och Marianne Wikman Ahlberg, referent) anförde i beslut den 29 maj 2020 följande.

SKÄLEN FÖR MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS BESLUT

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar inledningsvis att mark- och miljödomstolen har delgett M.J. ansökan om utdömande av vite genom s.k. spikning, 38 § delgivningslagen (2010:1932). Frågan i målet är om en ansökan om utdömande av vite får delges på detta sätt.

Före införandet av lagen (1985:206) om viten, viteslagen, var det åklagare som ansökte om utdömande av vite vid allmän domstol efter anmälan från den myndighet som utfärdat vitesföreläggandet och målet handlades i samma ordning som ett bötesmål (prop. 1984/85:96 s. 36-38). Vid införandet av viteslagen ändrades förfarandet så att den myndighet som utfärdat vitesföreläggandet själv skulle ansöka om utdömande av det.

Vid handläggningen av mål om utdömande av vite i mark- och miljödomstol gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden, se 4 kap. 2 § och 5 kap. 1 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar. Eftersom mål om utdömande av vite har stora likheter med brottmål följer av fast praxis att straffrättsliga principer ska tillämpas bl.a. i fråga om krav på precisering av överträdelsen och rättskraft. Det är inte tillåtet att använda spikning för att delge en ansökan om stämning i brottmål (33 kap. 6 § RB). Enligt förarbetena till delgivningslagen har handlingar som inleder ett förfarande ansetts vara av särskild vikt för den enskilde (se prop. 2009/10:237 s. 140).

Eftersom mål om utdömande av vite har straffrättslig karaktär bör det enligt Mark- och miljööverdomstolens mening inte vara möjligt att delge en sådan ansökan genom spikning. M.J. har därför inte delgetts ansökan på ett korrekt sätt och det har därmed inte funnits förutsättningar för att bifalla nämndens ansökan. Mark- och miljödomstolens dom ska därför undanröjas och målet återförvisas till mark- och miljödomstolen för fortsatt handläggning.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS BESLUT

Mark- och miljööverdomstolen undanröjer mark- och miljödomstolens dom och återförvisar målet till mark- och miljödomstolen för fortsatt handläggning.

Högsta domstolen

Miljö- och bygglovsnämnden i Järfälla kommun överklagade Mark- och miljööverdomstolens beslut och yrkade att beslutet skulle upphävas.

M.J. gavs möjlighet att yttra sig.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Ulrika Stenström, föreslog i betänkande följande beslut.

SKÄL

Punkterna 1-8 överensstämmer i huvudsak med punkterna 1-6 i HD:s beslut.

Delgivning genom s.k. spikning

9. Delgivning genom spikning innebär att handlingen lämnas i eller i anslutning till delgivningsmottagarens hemvist. Spikning får användas om delgivningsmottagaren inte påträffas i sin hemvist, handlingen inte kan lämnas enligt 34-36 §§ delgivningslagen, det inte kan klarläggas var delgivningsmottagaren uppehåller sig och det med beaktande av vad som har framkommit i det aktuella delgivningsärendet eller vid andra delgivningsförsök med delgivningsmottagaren finns anledning att anta att han eller hon har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.

10. Det finns situationer då det inte är lämpligt att använda delgivning genom spikning. Av stor betydelse vid lämplighetsbedömningen är ofta handlingens innehåll och omfattning. (Se prop. 2009/10:237 s. 101.) I detta sammanhang ska också beaktas att handlingar som inleder ett förfarande har ansetts vara av särskild vikt för den enskilde (se prop. 2009/10:237 s. 140).

11. Av 33 kap. 6 § RB följer att bestämmelserna i bl.a. 38 § delgivningslagen om delgivning genom spikning inte gäller delgivning av stämning i brottmål. Sedan stämning behörigen delgetts den tilltalade kan delgivning med honom eller henne senare under rättegången, med beaktande av de allmänna begränsningarna i 4 § delgivningslagen, ske på vilket sätt som helst av de enligt delgivningslagen tillåtna delgivningssätten (se NJA II 1943 s. 431).

12. Det finns dock inget som hindrar att stämning i brottmål delges i enlighet med vad som anges i 32 § delgivningslagen. Om delgivningsmottagaren vägrar att ta emot handlingen medger aktuell bestämmelse att stämningssmannen under vissa förutsättningar kan lämna kvar handlingen på platsen.

Mål om utdömande av vite har straffrättslig karaktär

13. Före införandet av lagen om viten fördes talan om utdömande av vite av allmän åklagare efter anmälan från den myndighet som utfärdat vitesföreläggandet. Målet handlades enligt samma ordning som ett bötesmål. (Se prop. 1984/85:96 s. 36 ff.)

14. I förarbetena till lagen om viten anfördes att när det gäller utdömande av vite är det påtagligt att straffmättningsliknande principer har stort spelrum. Av den anledningen förordade Lagrådet att allmän domstol skulle behållas som prövningsinstans med den fördel som ligger i att talan om utdömande som regel förs av allmän åklagare. (Se prop. 1984/85:96 s. 87 f.) Av samma anledning fanns det vid riksdagsbehandlingen av förslaget till viteslag tveksamhet kring frågan att flytta över målen till länsrätt (se JuU 1984/85:22 s. 19 f.).

15. Skälen som låg bakom regeringens förslag att flytta över målen från allmän domstol till länsrätt och att i stället låta ansvarig myndighet föra sådan talan var emellertid att åstadkomma en snabbare och mindre resurskrävande procedur utan att rättssäkerheten skulle äventyras (se prop. 1984/85:96 s. 38 f.). Det finns inget som tyder på att karaktären på mål om utdömande av vite ändrades i och med lagändringen.

16. För att mål ska kunna likställas med straffrättskipningen har det i doktrinen ansetts att det bör vara fråga om att någon form av sanktion kan utgå, t.ex. utdömande av vite (se bl.a. Ulrik von Essen, Saken i förvaltnings- processen, FT 4/2003, s. 518 f.).

17. Det är endast det förfarande varigenom vitet döms ut som är jämförbart med straffprocessen; inte det förfarande som är avsett att mynna ut i att vitet föreläggs (se Rune Lavin, FT 1995 s. 65 ff.). Om ett mål anses ha brottmålskaraktär får detta betydelse främst för vilka processuella regler som ska tillämpas i målet (se Rune Lavin i JT 2000-01 s. 107).

18. Flera av de bestämmelser som uttryckligen är tillämpliga i fråga om utdömande av vite har sitt ursprung i straffrättsliga bestämmelser. Ett sådant exempel är reglerna om påföljdspreskription i brottsbalken (se 35 kap. 7 § tredje stycket) som är tillämpliga även beträffande utdömt vite. Vidare kan nämnas bestämmelsen om åtalspreskription i 35 kap. 1 § som HD i rättsfallet NJA 1974 s. 243 menade skulle tillämpas analogivis när frågan om utdömande av vite uppkommer. Avgörandet låg sedermera till grund för utformningen av den uttryckliga bestämmelsen om preskription av vite som infördes i 9 § tredje stycket lagen om viten (se prop. 1984/85:96 s. 116). Därtill kan nämnas att bötesverkställighetslagens (1979:189) bestämmelser om böter också gäller vite (se 1 §).

19. Av det sagda följer att ett mål om utdömande av vite får anses ha sådana likheter med brottmål att straffrättsliga principer måste tillmätas stor betydelse. Ansökan om utdömande av vite inleder förfarandet i ett sådant mål och är i princip att likställa med en ansökan om stämning i brottmål (jfr p. 11). Av detta följer att en ansökan om utdömande av vite inte kan delges genom spikning.

Bedömningen i detta fall

20. Mark- och miljödomstolen har delgett M.J. ansökan om utdömande av vite genom spikning enligt 38 § delgivningslagen. M.J. har härigenom inte delgetts på ett korrekt sätt. Det har därför varit riktigt att återförvisa målet till mark- och miljödomstolen för fortsatt handläggning.

21. Överklagandet ska därför avslås.

HD:S AVGÖRANDE

HD avslår överklagandet.

HD (justitieråden Anders Eka, Ann-Christine Lindeblad, Dag Mattsson och Johan Danelius, referent) meddelade den 22 juni 2021 följande slutliga beslut.

SKÄL

Bakgrund

1. Miljö- och bygglovsnämnden i Järfälla kommun förelade M.J. i egenskap av ägare till en fastighet att vid vite om 100 000 kr avlägsna material, föremål, fordon och båtar enligt vad som närmare angavs i föreläggandet. Nämnden ansökte senare hos mark- och miljödomstolen om utdömande av vitet. Efter att M.J. delgetts ansökan genom s.k. spikning (se 38 § delgivningslagen, 2010:1932) dömde mark- och miljödomstolen ut vitet.

2. Mark- och miljööverdomstolen har ansett att det inte är möjligt att delge en ansökan om utdömande av vite genom spikning och har därför återförvisat målet till mark- och miljödomstolen för fortsatt behandling.

Frågan i målet

3. Målet gäller huruvida en ansökan om utdömande av vite kan delges genom spikning.

Den rättsliga regleringen och dess innebörd

4. Om det på en fastighet eller i fråga om ett byggnadsverk har vidtagits en åtgärd i strid med plan- och bygglagen (2010:900) eller föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av den lagen, får byggnadsnämnden förelägga den som äger fastigheten eller byggnadsverket att vidta rättelse inom en viss tid (rättelseföreläggande). Ett sådant föreläggande får förenas med vite. (Se 11 kap. 20 och 37 §§ plan- och bygglagen.)

5. Frågor om utdömande av vite efter ansökan från en byggnadsnämnd prövas av mark- och miljödomstol (se 11 kap. 37 § plan- och bygglagen, jfr 6 § lagen, 1985:206, om viten). Vid handläggningen tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden. I fråga om delgivning gäller delgivningslagen.

6. Delgivningslagen reglerar olika delgivningssätt och under vilka förutsättningar som ett visst delgivningssätt får användas. Delgivningssätt ska väljas med utgångspunkt från att det ska vara ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader och besvär som möjligt. Delgivning får inte ske på ett sätt som är olämpligt med hänsyn till omständigheterna i delgivningsärendet. (Se 4 §.)

7. Vid sidan av delgivningslagen finns det i vissa författningar särskilda begränsningar när det gäller vilka delgivningssätt som får användas vid delgivning av handlingar enligt den aktuella författningen. Ett exempel på det är 33 kap. 6 § första stycket RB där det bl.a. anges att bestämmelserna om spikning i delgivningslagen inte får tillämpas vid delgivning av stämning i brottmål.

8. Delgivning genom spikning innebär att handlingen lämnas i eller i anslutning till delgivningsmottagarens hemvist. För att delgivning ska få ske på detta sätt krävs bl.a. att delgivningsmottagaren inte påträffas i sitt hemvist, att det inte kan klarläggas var han eller hon uppehåller sig och att det med beaktande av vad som har framkommit i det aktuella delgivningsärendet eller vid andra delgivningsförsök med delgivningsmottagaren finns anledning att anta att han eller hon har avvikit eller på annat sätt håller sig undan.

9. Enligt 1970 års delgivningslag fick, även om det inte föreskrevs uttryckligen i annan författning, spikning inte användas om det på grund av målets eller ärendets beskaffenhet förelåg särskilda skäl mot det (1 § andra stycket i den lagen). I förarbetena nämndes utdömande av vite som ett exempel på en sådan måltyp (se prop. 1970:13 s. 119). Någon motsvarande bestämmelse ansågs inte behövas i den nya delgivningslagen (se prop. 2009/10:237 s. 101 f.). Det gjordes i det lagstiftningsärendet inte några uttalanden om hur man fortsättningsvis skulle se på vilka delgivningssätt som fick användas i mål om utdömande av vite.

10. Att vissa delgivningssätt inte har ansetts tillåtna i mål om utdömande av vite ligger i linje med synsättet att vitets straffliknande karaktär motiverar att sådana mål i vissa processuella hänseenden hanteras på samma sätt som brottmål (jfr bl.a. NJA 1974 s. 243 och RÅ 1987 ref. 44). Parallellen till brottmålsprocessen har ansetts göra sig gällande med särskild styrka när vitesförfarandet har nått så långt att det är fråga om utdömande av vitem (jfr Rune Lavin, FT 1995 s. 67).

11. Även om det finns skillnader mellan viten och straff så handlar det i båda fallen i grunden om sanktioner från det allmännas sida mot regelöverträdelser. Inte minst i ljuset av att straffrättsliga sanktioner på allt fler områden har

ersatts med administrativa sanktioner är det svårt att dra någon generell och tydlig principiell skiljelinje mellan vad som sanktioneras straffrättsligt och vad som sanktioneras genom vite.

12. Mot den angivna bakgrunden finns det anledning att tillmäta de regler och principer om delgivning som gäller för brottmålsprocessen betydelse också i mål om utdömmande av vite. I detta sammanhang ska det också vägas in att handlingar som inleder ett förfarande, vilket en ansökan om utdömmande av vite gör, är av särskild vikt för den enskilde (jfr prop. 2009/10:237 s. 140).

Slutsats

13. Slutsatsen blir att en ansökan om utdömmande av vite i delgivningshänseende bör jämföras med en ansökan om stämning i ett brottmål och att den således inte får delges genom spikning.

Bedömningen i detta fall

14. Mark- och miljödomstolen har delgett M.J. ansökan om utdömmande av vite genom spikning enligt 38 § delgivningslagen. M.J. har, som Mark- och miljööverdomstolen funnit, alltså inte delgetts ansökan på ett korrekt sätt. Överklagandet ska därför avslås.

Justitierådet Leif Gäverth var skiljaktig och anförde.

1. Ett av syftena bakom moderniseringen av delgivningslagstiftningen och att ersätta 1970 års lag med nuvarande delgivningslag, var att ge bättre förutsättningar för en effektiv och säker hantering av delgivning och att ge myndigheter de verktyg och den flexibilitet som behövs för en skyndsam och ändamålsenlig hantering av delgivning. Behovet av en lagöversyn föranleddes bl.a. av att det ansågs vara alltför vanligt att personer agerade på ett sätt som försvårade delgivning (prop. 2009/10:237 s. 91 f., se även Ds 2009:28 s. 124 f.).

2. Huvudregeln vid valet av delgivningssätt framgår av 4 §, där det bl.a. föreskrivs att delgivningssätt ska väljas med utgångspunkt från att det ska vara ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader som möjligt. Med detta avses bl.a. att myndigheten ska göra en proportionalitetsbedömning och använda det delgivningssätt som bedöms vara effektivt i det enskilda fallet utan att i onödan orsaka kostnader eller andra negativa konsekvenser (a. prop. s. 231).

3. Vad närmare gäller delgivningsformen spikning anför i förarbetena bl.a. att det är angeläget att regelverket utformas så att delgivning i så stor utsträckning som möjligt kan ske även när den person som är delgivningsmottagare försöker undandra sig delgivning och att spikning är en effektiv delgivningsform som dessutom i vissa fall ger delgivningsmottagaren bättre förutsättningar att få del av handlingen än vid kungörelsedelgivning (a. prop. s. 182, jfr även prop. 1960:85 s. 19).

4. Det anges dock i förarbetena att det finns situationer där det inte är lämpligt med delgivning i form av spikning - t.ex. om innehållet är särskilt känsligt eller om handlingen är omfattande - och att det i vissa specialförfattningar finns uttryckliga förbud mot att använda den delgivningsformen (a. prop. s. 101). Varken delgivningslagen eller lagen om vite utesluter emellertid att spikning används vid delgivning av ansökan om utdömmande av vite. Inte heller finns någon sådan begränsning i plan- och bygglagen.

5. I förevarande fall är det klarlagt att de formella förutsättningarna för att delge ansökan genom spikning är uppfyllda. Frågan är emellertid om spikning trots detta inte bör godtas med hänsyn till att utdömmande av vite utgör en form

av sanktion som anses ha karaktär av bötesstraff (jfr NJA 1974 s. 243), varför reglerna om stämning i brottmål i stället bör tillämpas. Enligt dessa får stämning i brottmål inte delges genom t.ex. spikning.

6. Som en allmän princip har tidigare gällt att straff och vite inte kunnat kombineras för samma förseelse eller underlåtenhet (se NJA 1982 s. 633). Denna princip har dock med tiden kommit att överges alltmer genom att det i olika specialförfattningar finns bestämmelser som innebär att straff och vite kan komma ifråga för samma förseelse (jfr RÅ 1992 ref. 25). I ett flertal författningar, som stadgar både vitespåföljd och straff för samma gärning, har det föreskrivits att den som överträtt ett vitesföreläggande eller vitesförbud inte ska dömas till ansvar för gärning som omfattas av föreläggandet eller förbudet. En sådan föreskrift hade inte behövts om utdömande av vite varit att helt jämställa med utdömande av ett straff.

7. Även om vite och böter således inte är helt jämförbara sanktioner, så finns det likheter mellan dessa. Detta skulle kunna motivera att reglerna om stämning i brottmål ska tillämpas vid delgivning av en ansökan om utdömande av vite. Frågan är emellertid om det finns sådana skillnader mellan vite och straff som talar för att inte tillämpa dessa regler.

8. Ett vitesföreläggande har till syfte att uppnå ett visst resultat - i detta inbegripes även att hindra ett visst förfarande - som är föreskrivet i författning och som behörig myndighet har att bevaka. Föreläggandet utgör inte en påföljd för ett otillåtet agerande utan utgör i stället ett påtryckningsmedel för att åstadkomma verkställighet (jfr Ulrik von Essen, Processramen i förvaltningsmål, andra uppl. 2016, s. 31 ff. och 51).

9. Ett vitesföreläggande syftar således i första hand till att framtvunga en rättelse hos en enskild, eller att avhålla denne från visst handlande. Den förelagde har också möjlighet att bestrida föreläggandet och få detta prövat i domstol.

10. En ansökan om utdömande av vite förutsätter bl.a. att adressaten har delgetts ett i laga ordning utfärdat vitesföreläggande, som är utformat med tillräcklig precision så att denne kan utläsa vad han eller hon ska vidta, eller avhålla sig från. Föreläggande myndighet avgör själv om en ansökan ska inges, medan ett straff- och avgiftshot oftast är knutet till ett författnings- stadgande som riktar sig till envar. Vidare ska adressaten ha getts ett skäligt rådrum i det fall denne har haft att vidta rättelse. Föreläggandet ska som regel också ha vunnit laga kraft. När ansökan inges till domstol vet således i allmänhet den förelagde såväl vad han eller hon haft att iaktta, men underlåtit, och vilket högsta belopp han eller hon riskerar att få betala. Även om ansökan i formell mening inleder ett nytt mål eller ärende hos domstolen, så utgör ansökan samtidigt ett sista steg - en begäran om verkställighet - av vad som beslutats i det tidigare förfarandet. Sammantaget innebär dessa förhållanden att det finns tydliga och inte oväsentliga skillnader mellan ett vite och en straffrättslig sanktion.

11. De skillnader som finns mellan utdömande av vite respektive straff- rättsliga sanktioner överväger, enligt min mening, de likheter som finns mellan dessa båda förfaranden i så hög grad att jag anser att det saknas tillräckliga skäl för att inte godta spikning vid delgivning av en ansökan om utdömande av vite. Till följd härav anser jag att överklagandet borde ha bifallits.

Sökord: Delgivning; Rättelseföreläggande; Spikning; Vite
